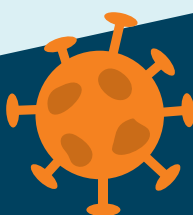

MEDIJI I PRAVO NA PRIVATNOST TOKOM EPIDEMIJE VIRUSA KORONA

NEWS

MEDIJI I PRAVO NA PRIVATNOST TOKOM EPIDEMIJE VIRUSA KORONA

Autor:
dr Jelena Kleut

Izdavač
Partneri za demokratske promene Srbija

Lektura i korektura:
Tamara Ljubović

Prelom i dizajn:
Dosije studio

Beograd, jun 2020.

Ova publikacija objavljena je uz finansijsku pomoć Evropske unije. Za sadržinu ove publikacije isključivo su odgovorni Partneri za demokratske promene Srbija, SHARE Fondacija, Udruženje “Da se zna!”, Beogradska otvorena škola, NVO ATINA i Inicijativa A11, i ta sadržina nipošto ne izražava zvanične stavove Evropske unije.

SADRŽAJ

Sažetak	5
Uvodne napomene	7
Briga za lekare ili želja za profitom	11
Šta se dešava u bolnicama?	15
Kada institucije ne štite podatke o ličnosti	17
Mediji u potrazi za kontaktima.....	19
Koliko javnost treba da zna o javnim ličnostima?	23
Sa pravom na pretpostavku nevinosti, nestaje i pravo na privatnost	27
Preuzeto sa društvenih mreža	29
Zaključne napomene: Šta se tokom pandemije promenilo u medijskom tretmanu privatnosti	31

SAŽETAK

Opšta ocena o važnoj ulozi medija kao posrednika između donosilaca odluka i građana dobila je na značaju tokom pandemije virusa korona zato što se radi o nepoznatom virusu i sasvim novim pravilima ponašanja, koji su zahtevali intenzivno javno informisanje. **Izveštaj se bavi pitanjem tretmana ličnih podataka građana u medijskom izveštavanju o virusu korona**, polazeći od toga da podaci o zdravstvenom stanju predstavljaju naročito osetljive podatke o ličnosti i da proglašenje epidemije i uvođenje vanrednog stanja nisu suspendovali odredbe domaćeg zakonodavstva, pravilnike Regulatornog tela za elektonske medije i Etički kodeks novinara Srbije. Poznati po senzacionalizmu, objavljivanju potresnih fotografija, potragama za kom-

šijama i neimenovanim poznanicima, domaći mediji su i tokom pandemije nastavili da krše pravo na privatnost građana.

To su radili **izveštavanjem o zdravstvenom stanju i smrti medicinskih radnika na način koji ne doprinosi javnoj raspravi, a ugrožava dostojanstvo ličnosti**. Podilazili su povećanom interesovanju javnosti za lekare nudeći lične priče i fotografije, posebno na svojim naslovnim stranama. Izjave kao što su „Jeste, radila je kod nas i bila je izuzetan lekar. To je sve što mogu da vam kažem. Razumite nas“ govore o aktivnoj potrazi novinara za detaljima iz ličnog života i nespremnosti sagovornika da ove detalje ponude. Međutim, mediji su ih ipak donosili, uglavnom iz neimenovanih izvora.

Posvedočili smo **izveštavanju iz zdravstvenih ustanova bez potrebne anonimizacije podataka o pacijenatima**. Povodom ovog slučaja Regulatorno telo za elektronske medije odlučilo je da ne pokrene postupak, dok je Poverenik za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti pokrenuo nadzor. Uočili smo i da novinari sačekuju pacijente dok čekaju rezultate testiranja na korona virus ili dok ih otpuštaju privremene bolnice. Beležimo i slučaj **preuzimanja zvaničnih podataka koji nisu anonimizirani**, a u čijem središtu se našla opština Šid, čiji zvaničnici su putem svojih zvaničnih kanala saopštili lične podatke prve zaražene osobe. Ovaj postupak otvorio je pitanje kako se mediji odnose prema postupanju organa vlasti kada postoji indicija da su kompromitovani lični podaci građana. Nažalost, takvih tekstova koji preispituju praksu institucija bilo je relativno malo.

Putevima prenosa virusa bavili su se epidemiolozi, ali i mediji - **izveštavanjem kojim se pojedinci okrivljuju za širenje zaraze**. Naslovi kao što su „Vladika i lekarka zarazili Valjevo“ ili „Sin doneo virus sa žurke na kojoj su se mnogi zarazili“ pratili su početak širenja epidemije u Čačku, Novom Pazaru i u drugim mesta. Objavljivana su imena, zdravstveno stanje i pojedinosti iz života „nultih pacijenata“. Na neproverene informacije i stigmatizaciju na kraju su morali da reaguju članovi porodice ili pri-

jatelji, pozivajući medije da ne nanose dodatnu bol bližnjima.

Mediji su izveštavali o zdravstvenom stanju javnih ličnosti, zanemarujući činjenicu da **iako je pravo javnih ličnosti na privatnost umanjeno, ono i dalje postoji**. Takođe, mediji su aktivno proširivali definicije tako da obuhvate i porodice, pa i prijatelje iz detinjstva javnih ličnosti. U pojedinim vestima i izveštajima **zajedno su se povredili pravo na pretpostavku nevinosti i pravo na privatnost**, prateći već uočenu logiku kojom se vode mediji, a koja kaže: ako se za nekog smatra da je izgređenik, osoba gubi sva svoja prava. To međutim ne daje za pravo policiji da objavljuje snimke privođenja građana, niti medijima da takve snimke prenose.

Uvodne napomene

Različita pitanja u vezi sa pravom na privatnost i zaštitom podataka o ličnosti otvorila su se tokom pandemije virusa korona širom sveta. Najosetljivija su svakako ona koja se tiču masovnog nadzora građana u ime zaštite zdravlja zato što u oštri kontrast stavljaju lično pravo na privatnost, sa jedne strane, i zdravlje i dobrobit društva, sa druge strane. Možda ne najkontroverznije, ali i dalje značajno, otvorilo se i pitanje uloge medija. Kao posrednici između stručnjaka i donosilaca odluka, sa jedne strane i građana, sa druge, mediji imaju važnu ulogu u informisanju i obrazovanju javnosti. Ova opšta ocena o važnosti medija dobila je na značaju tokom pandemije virusa korona zato što se radi o nepoznatom virusu i zato što su u odgovoru na epidemiju uvedena nova

pravila ponašanja. Zbog toga su oči javnosti bile uprte u medije, a vlasti su koristile medijsku pažnju da u redovnim i vanrednim obraćanjima prezentuju stanje i korake koji se preduzimaju. O povećanom značaju medija govori i pokušaj da se nad medijskim izveštavanjem uspostavi neprikladni i nedemokratski stepen kontrole organižavanjem izvora koji se mogu smatrati zvaničnim¹, ali to uglavnom neće biti naša tema.

Ovaj izveštaj bavi se pitanjem tretmana ličnih podataka građana u medijskom izveštavanju o virusu korona, polazeći od toga da podaci o zdravstvenom stanju predstavljaju naročito osetljive podatke o ličnosti (ili „posebnu vrstu podataka“ prema Zakonu o zaštiti podataka o ličnosti).² Treba odmah naglasiti da proglašavanje

epidemije i uvođenje vanrednog stanja nisu suspendovali odredbe domaćeg zakonodavstva niti pravilnike Regulatornog tela za elektronske medije (REM), koji uređuju pravo na privatnost u medijima. Zato je tokom trajanja vanrednog stanja praćen rad medija, imajući u vidu to da Zakon o javnom informisanju i medijima³ propisuje da se informacije iz privatnog života mogu objaviti samo ukoliko medij dobije saglasnost lica na koga se informacija odnosi, te da pri objavljivanju informacija koje mogu povrediti čast, ugled ili pijetet lica, redakcije treba da procene da li su te informacija nužne za javnu raspravu.

Čak i ako se radi o informaciji koja je značajna za javno informisanje - što je često slučaj u izveštavanju o epidemiji - od elektronskih medija se „Pravilnikom o zaštiti ljudskih prava u oblasti pružanja medijskih usluga“,⁴ koji je donelo Regulatorno telo za elektronske medije (REM), traži da ovakve informacije objavljuju bez senzacionalizma, i uz poštovanje privatnosti i dostojanstva žrtve, žrtvinih srodnika, i drugih bliskih lica (član 91). Ovaj Pravilnik zahteva da novinari da ne izlažu ljude pritisku da daju izjave, te da svojim izveštavanjem ne izazivaju dodatnu patnju. Takođe, navodi se da pružaoci medijskih usluga ne smeju „na neprimeren način spekulirati o uzroku, toku i posledicama tragičnog događaja, broju žrtava tragičnog događaja, njihovom identitetu i njihovom stanju nakon događaja“ (član 91). U kontekstu izveštavanja o korona virusu, na ove odredbe Pravilnika REM je podsetio u saopštenju od 19. marta 2020.⁵ Slične odredbe važe i

za štampane i internet medije koji bi trebalo da se rukovode Kodeksom novinara Srbije.⁶ Jedina suštinska razlika se nalazi u tome što se u Kodeksu eksplicitno navodi da je pravo na privatnost javnih ličnosti, a posebno nosilaca javnih funkcija, suženo u odnosu na prava ostalih građana.

Očekivalo bi se da će izrazita pažnja sa kojom su građani pratili vesti i velika pažnja koju su novinari posvećivali virusu, stanju u Srbiji i merama koje se sprovode dovesti do toga da deo medija nastavi utabanim stazama profitiranja na nesreći, odnosno da će nezajažljivo i agresivo narušavati privatnost pojedinaca kako bi povećali auditorijum, prodaju i „klikove“. Više pret hodnih istraživanja upućuje na to da mediji zadiru u privatnost, čak i maloletnih lica, da senzacionalistički prenose neproverene informacije iz neimenovanih izvora i da učestalo koriste fotografije kako bi na emocionalno-afektivnoj ravni angažovali svoju publiku.⁷ Ova istraživanja, kao i redovni monitoring poštovanja Kodeksa novinara Srbije,⁸ pokazuju da u tome prednjače tabloidni listovi. Međutim, u celini posmatrajući izveštavanje ovih medija o korona virusu čini se da su odoleli svojoj prirodi i povećanom interesovanju javnosti. S obzirom na mogućnosti koje su se pružale, medijski senzacionalizam potrebnih fotografija i potrage za komšijama i poznanicima nije bio toliko intenzivan. To međutim ne znači da ga nije bilo i u ovom izveštaju ćemo predstaviti neke od etički i zakonski problematičnih praksi. Njih pronalazimo u sledećim slučajevima:

- ▶ Izveštavanje o zdravstvenom stanju i smrti medicinskih radnika na način koji ne doprinosi javnoj raspravi, a ugrožava dostojanstvo ličnosti;
- ▶ Izveštavanje iz zdravstvenih ustanova bez potrebne anonimizacije podataka o pacijentima;
- ▶ Preuzimaje zvaničnih podataka koji nisu anonimizirani;
- ▶ Izveštavanje kojim se pojedinci okrivlju za širenje zaraze;
- ▶ Izveštavanje o zdravstvenom stanju javnih ličnosti kojim se zanemaruje činjenica da iako je ono umanjeno, pravo javnih ličnosti na privatnost i dalje postoji;
- ▶ Izveštavanje kojim se združeno povređuju pravo na pretpostavku nevinosti i pravo na privatnost;
- ▶ Medijski tekstovi nastali preuzimanjem objava sa društvenih mreža.

Pre nego što se pozabavimo ovim slučajevima, trebalo bi napomenuti da izveštavanje o osobama koje su pozitivne na korona virus kovid-19 nije samo po sebi loše. U jednom od svojih vodiča Svetska zdravstvena organizacija⁹ apeluje na medije da obezbede publicitet za ljude koji su imali iskustva sa virusom kovid-19 i da izveštavaju o onima koji su se oporavili ili koji podržavaju svoje najbliže tokom oporavka. Očito to mediji mogu raditi samo uz pristanak lica o kojima se izveštava,

što je naglasio i Poverenik za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti kada se na početku epidemije obratio medijima.¹⁰ Pozitivni primeri izlečenja služe da umire javnost i u teškim vremenima ponude nadu zabrinutim građanima. U tom smislu, mediji su se najčešće opredelivali da predstave najmlađe i najstarije osobe. Takvi su na primer bili tekstovi o osamnaestogodišnjoj Kikinđanki koja je uprkos dijabetesu uspešno preležala virus,¹¹ izveštaj o 81-godišnjaku koji se izborio sa virusom,¹² ili priča o izlečenju jednomesečne bebe.¹³

Međutim, iako pružaju publicitet pozitivnim pričama o oporavku, neki od ovih tekstova otkrivaju probleme koji pokazuju da savet Svetske zdravstvene organizacije nije lako sprovesti u praksi. Na primer, list *Informer* je zamutio lice bebe i ostavio njenu ime u inicijalima, ali roditelji su predstavljeni punim imenom prezimenom i slikom.¹⁴ Na taj način je mera zaštite maloletnika formalno ispunjena, ali suštinski obesmišljena. Sa druge strane, pišući o devojci iz Kikinde, *Večernje novosti* koriste puno ime i prezime sa fotografijom, ali i zvanično saopštenje Kliničkog centra Vojvodine.¹⁵ Samim saopštenjem nije povređeno pacijentkinjino pravo na privatnost jer nije navedeno ime ili neki drugi marker koji bi osobu učinio prepoznatljivom. Međutim, kontekst u koji je saopštenje smešteno dovodi u pitanje adekvatno postupanje zdravstvene ustanove.

BRIGA ZA LEKARE ILI ŽELJA ZA PROFITOM

Povećano interesovanje javnosti za zdravstveno stanje medicinskih radnika je razumljivo i delimično opravdano pošto govori o opštem kapacitetu zdravstvenog sistema i ukazuje na moguće probleme u zdravstvu. Prirodom svog posla zdravstveni radnici moraju da se sreću sa zaraženim i obolelim licima, i sa pravom nose titulu heroja u borbi protiv korona virusa. Sve ovo zajedno je doprinelo tome da lekari, medicinske sestre i ostali zaposleni u zdravstvenim centrima u očima javnosti postanu javne ličnosti, oni o kojima javnost ima pravo da se informiše.

O zaražavanju lekara ili njihovoj tragičnoj smrti usled posledica kovida-19 mediji su informisani na redovnim konferencijama za novinare (KZN). Tada su se saopštava-

li nazivi zdravstvenih ustanova i gradova, a imena i prezimena lekara i drugih medicinskih radnika su izostavljena. Međutim, ustanove ili strukovna udruženja (npr. Lekarska komora Srbije, Sindikat lekara i farmaceuta Srbije) objavljivale su imena, najčešće pozivajući kolege na odavanje pošte minutom ćutanja, a mediji su ove informacije preuzimali i povezivali sa podacima dobijenim na KZN. Verovatno je da su mediji raspolagali informacijama i iz drugih izvora, ali uglavnom bi sačekali da neka ustanova ili udruženje učini prvi korak u razotkrivanju identiteta medicinskih radnika.

Prva smrt lekara usled posledica kovida-19 izazvala je veliku pažnju medija. Prvo su u jutarnjim časovima 25. marta pojedini me-

diji izvestili da je u KC Niš preminula doktorica, potom je za RTS ovu informaciju potvrdio i ministar zdravlja. Na konferenciji za novinare kriznog štaba navedeno je da je preminula „B. Lj. (59) iz Prokuplja“, a pojedinosti o oboljevanju izneo je Zoran Radovanović, direktor KC Niš. Neki mediji koristili su inicijale da zaštiti identitet preminule doktorke, dok su drugi, poput Informera, odmah je objavili njeno ime i prezime.¹⁶ Već sutradan naslovna strana Srpskog telegrafa donosi vest „Otkrivamo: Ovo je doktorica koju je ubila korona“ uz prapatnu fotografiju (Slika 1). Iz teksta je jasno da su novinari želeli da prošire priču, pa tako prenose reči jednog od, čini se nevoljnih, sagovornika: „Jeste, radila je kod nas i bila je izuzetan lekar. To je sve što mogu da vam kažem. Razumite nas - rekao je za Srpski telegraf direktor DZ u Nišu Milorad Jerkan“.¹⁷ Dok su u većini medija navedeni osnovni biografski podaci, portal Telegraf u svom tekstu je koristio neimenovani izvor, koji iznosi niz spekulacija: „Imala je temperaturu i sa njom radila pet dana. Nije prijavila da je bila u kontaktu sa ženom od koje se većina zarazila - kaže naš izvor i dodaje da je B. Lj. imala dijabetes“.¹⁸ Ovakvo izveštavanje je problematično ne samo iz ugla zaštite privatnosti, već predstavlja opasne i neproverene pretpostavke o kretanju virusa i ponašanju preminule lekarke.

Slika 1: Naslovna strana Srpskog telegrafa (26. mart 2020)

Informaciju o drugoj smrti lekara mediji su preuzeli su iz saopštenja Sindikata lekara i farmaceuta Srbije, u kojem se između ostalog i navodi: „Žrtve ne smeju ostati bezimene! Brinite o svojim lekarima da bi oni brinuli o vama!“.¹⁹ Na ovaj način je strukovno udruženje pozvalo medije da objavljuju imena preminulih lekara. Uprkos ovom pozivu, pojedini mediji su objavili samo inicijale lekara,²⁰ dok su drugi preneli celokupnu informaciju.²¹ Ovaj nemili događaj pratilo je dosta konfuzije što se vidi iz teksta na por-

talu Telegraf. U njemu se navodi da redakcija nije mogala da dobije zvaničnu potvrdu informacije od Opšte bolnice u Čupriji, kao i da je Opštinska uprava u Paraćinu, odakle je lekar, demantovala lokalne medije koji su preneli da je lokalni Štab za vanredne situacije zvanično potvrdio da je lekar preminuo u Čupriji. Informaciju lokalnog štaba objavili su tamošnji mediji, a prenela ih je agencija Beta. U pojedinim izveštajima ponavlja se problematični pokušaj da se utvrdi način zaražavanja. Na primer, na sajtu TV PINK prenosi se:

„U Čupriju je došlo dosta gastarbajtera, koji žive u inostranstvu, gde ne mogu da se pregledaju i operišu, i mnogi od njih su nakon povratka došli ovde na pregled. Dolazili su i kod njega na pregled, moguće da se zarazio pregledajući pacijente, s obzirom na to da mnogi po povratku u zemlju nisu poštovali mere samoizolacije. Doktor je pre dve godine imao tešku operaciju srca, pukla mu je srčana aorta, bio je srčani bolesnik, ali nije hteo u penziju. Nije operisao, ali je pregledao pacijente“, kaže naš sagovornik i naglašava da je on bio veliki stručnjak i dobar čovek.²²

Tokom vanrednog stanja mediji su izveštavali o bolesti ili smrti mnogobrojnih lekara. Norme profesije nalažale su novinarima da ne objavljuju

neproverene informacije, da ne detaljišu o pridruženim bolestima, da ne spekulišu o kontaktima i putevima zaražavanja i da se potrudu da familijama ne zadaju dodatnu bol svojim izveštavanjem. I dok je deo medija odista odmereno izveštavao o medicinskim radnicima, deo je podilazio interesovanju javnosti nudeći lične priče i fotografije, posebno na svojim naslovnim stranama (Slika 2).

Slika 2: Naslovnice sa vestima o smrti lekara

ŠTA SE DEŠAVA U BOLNICAMA?

Kako to izgleda kada se zaraziš i oboliš? Kako te tretiraju u bolnici? Kakvo je tamo stanje? Ovo su pitanja koja su sebi postavljali verovatno mnogi zabrinuti građani. Fotografije iz italijanskih i drugih stranih bolnica samo su dodatno raspirivale strahove, a sa njima i potrebu za informacijama. Nije pomagalo ni to što su zvanični izvori donosili šturu informacije, a vizuelni prikazi nudili su se samo kao pozadina obilazaka koje su upriličili zvaničnici. Na jedan od prvih pokušaja da se stanje sagleda mimo zvaničnih opisa, usledila je represivna reakcija - privođenje novinarku portala Nova.rs Ane Lalić.

Samo nekoliko dana kasnije TV Pink je prenela video snimke iz Klinike za infektivne i tropske bolesti u Beogradu²³ na kojem su

krupni kadrovi pacijenata, a kod jednog od njih vidljivo je i ime na zdravstvenom kartonu. Za razliku od teksta Ane Lalić, ovakva praksa predstavlja značajno kršenje medijskog zakonodavstva i etike novinarske profesije. Tim povodom je reagovao Poverenik, ali tek pošto je na snimak ukazala redakcija Insajdera.²⁴ Iako je za Insajder Poverenik osudio ponašanje TV Pink naglasivši da je „javno objavljivanje zdravstvenog stanja pacijenata nedozvoljeno odnosno ne sme da se vidi ni stanje ni ime pacijenta“,²⁵ postupak za utvrđivanje odgovornosti Klinike nije pokrenut. Organizacija CRTA podnela je ovim povodom prijavu Regulatornom telu za elektronske medije, međutim Savet REM-a je, upravo nasuprot svom prvobitnom pozi-

vu,²⁶ doneo odluku da nema mesta pokretanja postupka.²⁷

Za razliku od ekipe Pinka, novinarka portala Nova.rs nije dobila dozvolu za ulazak u Klinikum za infektivne i tropske bolesti. Umesto toga, ona je otišla ispred klinike i pokušala da uradi intervju sa građanima koji su čekali rezultate testiranja na korona virus. U tekstu koji je na osnovu toga nastao²⁸ nije došlo do kršenja prava na privatnost, ali pre svega zato što su građani svoje pravo odbranili. A da je ta odbrana trajala, jasno je iz teksta u kome reporterka navodi: „Pokušaj da ih intervjuišem prvo je bio bezuspešan, nikome nije do priče, pa ni meni“. Potom: „Prišla sam i drugim ljudima, odbili su me, dobila sam i po koju psovku, ne zameram im i opraštam“. Onda: „Pitala sam još dvoje ljudi da mi ispričaju svoje priče, ali više nisam dobila ni reč, samo odmahivanje glavom“. I na kraju: „Ne mogu zameriti ovim ljudima koji čekaju i nisu hteli da razgovaraju, pa su svoju priču ispričali ukratko bez mogućnosti postavljanja pod pitanja i predstavljanja njihovog identiteta“. Ma koliko bila izražena potreba javnosti da sazna šta se zbiva u bolnicima, i uprkos tome što u samom tekstu nisu navedeni podaci o ličnosti, rad novinara kojim se ovi podaci aktivno traže trebalo bi osuditi kao etički neprihvatljivo ponašanje.

Istu osudu zasluđuje i tekst na portalu Telegraf koji nastaje tako što novinar dočekuje pacijente koji su otpušteni iz niške privremene bolnice Studentski dom.²⁹ U

njemu se nalazi i specijalno kreirana fotogalerija sa šest fotografija na kojima se vide lica koja izlaze iz karantina. Mada njihova imena nisu navedena u tekstu, ovo je i dalje problematično. Moguće je da se redakcija vodila logikom da maske koje snimljene osobe imaju na sebi u dovoljnoj meri prikrivaju njihov identitet. Ali to naravno nije slučaj i bilo bi poželjno da je Telegraf učinio dodatni napor da anonimizira fotografije.

Pored ovih „medijskih inicijativa“, pojavljivale su se fotografije i video zapisi koje su građani sami pravili i postavljali na svoje naloge na društvenim mrežama. Na primer, Blic, Informer, Kurir, Telegraf i drugi mediji, preneli su snimak iz privremene bolnice koja je smeštena na Beogradskom sajmu.³⁰ „Smernice za primenu Kodeksa novinara Srbije u onlajn okruženju“,³¹ koje je pripremio Savet za štampu, zahtevaju od novinara da dobiju dozvolu za upotrebu ovakvog materijala. Međutim, lice može da dozvoli objavljivanje prikaza svog lika, ali tu dozvolu ne može da da u ime drugih ljudi na snimku. Zato su mediji trebali da odole iskušenju i da ne objave snimak nastao na Beogradskom sajmu jer se na njemu kojem vidi više osoba.

KADA INSTITUCIJE NE ŠTITE PODATKE O LIČNOSTI

Niz međunarodnih institucija ukazivao je na probleme koji mogu da nastanu kada institucije javno saopštavaju imena zaraženih korona virusom.³² I Svetska zdravstvena organizacija skreće pažnju na to da objavljivanje imena može voditi stigmatizaciji i poziva medije i zvanične izvore da se od toga uzdržavaju. Ove apele nisu čuli u Opštini Šid. Zvaničnici ove opštine objavili su na svom oficijelnom sajtu, Fejsbuk stranici, i na Instagram profilu, inicijale, radno mesto, godine i adresu prve osobe zaražene u tom mestu. U danas, na svu sreću, uklonjenom video snimku, zamenik predsednika opštine i komandant kriznog štaba u Šidu Zoran Semenović u kameru iznosi identitet nultog pacijenta. Reagovao je Poverenik pokretanjem nadzora nad sprovođenjem Zakona o zaštiti po-

dataka o ličnosti³³ i izricanjem korektivne mere,³⁴ a postupak je osudio i predsednik pokrajinske vlade.³⁵

Izveštavanje medija o postupku Opštine Šid bilo je različito. Sremske novine su prenele dobijenu informaciju,³⁶ dok je Telegraf o događaju izvestio u kritičkom tonu, problematizujući čin zvaničnika i štiteći identitet pacijenta.³⁷ Izrazitu odgovornost je pokazao novosadski Radio 021 koji je preneo poruke kriznog šaba u Šidu, ali je anonimizirao iznete podatke. Ovo je i jedino ispravan postupak, jer činjenica da organ vlasti nije poštovao svoje obaveze, ne skida teret odgovornosti sa medija. Drugim rečima, ako podaci i potiču iz zvaničnih izvora, mediji ne bi trebalo da

ih objavljuju ako to čini povredu prava na privatnost.

Nažalost, bilo je relativno malo tekstova koji su se bavili odnosom zvaničnih organa prema ličnim podacima. Dva su primera dovela do povećane pažnje medija. Prvi je slanje SMS poruke korisnicima mobilnog operatora MTS u kojima se korisnici obavestavaju: „Situacija je dramatična. Približavamo se scenariju iz Italije i Španije. Molimo Vas da ostanete kod kuće“. Dok su pojedini mediji, poput Dnevnika,³⁸ razumeli da ovu poruku treba da prenese u svojim glasilima, drugi su, npr. portali Telegraf i Nova, skrenuli pažnju na uznemirujući sadržaj poruke.³⁹ Radio 021 je među retkima koji su postavili pitanje iz ugla zaštite podataka o ličnosti i problematizovali zakonitosti upotrebe ličnih podataka korisnika MTS mobilne telefonije za dostavljanje ovakvih poruka.⁴⁰

Drugi primer je izjava koju je predsednik Srbije dao gostujući u emisiji „Upitnik“ na RTS-u, kada je rekao da je zvao skoro sve pacijente koji su pozitivni na covid-19. I u ovom slučaju deo medija ne pronalazi nikakav problem sa time što predsednik stiže do brojeva telefona, nego čak pohvalno prenose ovu izjavu.⁴¹ Ipak deo medija, na primer list Danas (Slika 3), ovoj temi posvećuje zasluženu pažnju i sa pravom zahteva komentar Poverenika za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti.⁴² Iz izjave Poverenika u istom tekstu saznajemo da je otvoreno pitanje kako je predsednik došao do kontakta za-

raženih građana i da će služba ovog organa proveriti slučaj kada ne bude više pretnje da se obilaskom bolnice proširi zaraza.

Neke druge teme ostale su bezmalo u celosti bez javne rasprave. Recimo, baveći se povratkom ljudi iz inostranstva u Srbiju i naglašavajući kako se proverava da li poštuju mere samoizolacije, predsednik Srbije Aleksandar Vučić je u jednom od obraćanja na konferenciji za novinare kriznog štaba nagovestio da se prate geolokacije telefona. Ovo je mera kojoj su pojedine države pribegle u suzbijanju pandemije, ali nije bilo zvaničnog obaveštenja da je ovo postupanje uvedeno u Srbiji. Na ovu temu osvrnuo se samo list Danas,⁴³ naglašavajući da je nejasno po kom pravnom osnovu država prati telefone građana.

Slika 3: Naslovna strana Danasa (9. april 2020)

Kada institucije MEDIJI U POTRAZI ZA KONTAKTIMA

Putevima zaražavanja građana bavili su se epidemiolozi, a podaci do kojih su oni dolazili nisu javno objavljeni. To je i opravdano jer bi svaki takav podatak narušio pravo na privatnost osoba zaraženih virusom, potencijalno im stvorio poteškoće u svakodnevnom životu i doveo do moguće stigmatizacije. Međutim, pojedinim medijima bilo je stalo do toga da objavljuju sopstvene istrage o putevima virusa.

Vest o smrti prvog Čačanina bila je povod za takve tekstove. Kao izgleda najvažniju, Blic informaciju o kontaktima plasira već u naslovu „PORODIČNA DRAMA U ČAČKU: Sin doneo virus sa žurke na kojoj su se mnogi zarazili, OTAC PREMINUO, majka na Infektivnoj“.⁴⁴ U tekstu se navodi: „pretpostavlja se da je virus u porodicu

stigao kada se njihov sin vratio sa proslave 18. rođendana jednog svog vršnjaka, koja je održana još početkom marta. Inače, upravo ta proslava bila je okidač u Čačku, jer se velika većina obolelih zarazila od nultog pacijenta koji je na njoj bio gost. Iako je nepotvrđeno, pretpostavlja se da je dečak prošao sa lakšim simptomima, a da su ostali članovi porodice tako zaraženi“.

Dok Blic u svom tekstu koristi inicijale preminulog, u sličnoj vest Kurir i Večernje novosti koriste njegovo puno ime i prezime.⁴⁵ U svojoj vesti Kurir objavljuje neproverene i, ispostaviće se, netačne podatke: „Zoran se koronavirusom zarazio od sina, koji je bio gost na proslavi punoletstva početkom marta u hotelu „Morava“. Dečak je bolest preležao bez većih problema,

ali je, ne znajući da je zaražen, virus uneo u porodicu. Kako saznajemo, simptome imaju i njegovi baka i deda, kao i majka, koja je na bolničkom lečenju.“ Na kraju teksta dodaje se da redakciji obratio Zoranov školski drug da demantuje da je virus potvrđen kod sina i ćerke, ali ni to nije sprečilo Kurir da objavi informaciju.

Povodom netačnih navoda, Udruženju novinara Srbije obratila se i sestra preminulog. Ona demantuje pisanje medija i kaže: „Zoran je izgubio bitku protiv nevidljivog neprijatelja, ali ovog puta žrtva je bila cela naša porodica Ivanović, a najviše od svih njegova deca. Sve je prštalo od bombastičnih naslova, ekskluzivnih vesti, objavljeno je puno ime i prezime mog brata, (dok se kriminalci štite inicijalima), neovlašćeno je objavljena fotografija cele porodice“.⁴⁶ Iz pisma je jasno da su mediji uradili upravo ono na šta ih norme profesije obavezuje da ne rade - izveštavali su senzacionalistički, oslanjali su se na neproverene izvore, bez dozvole koristili fotografije i ovakvim postupanjem izložili su porodicu dodatnoj patnji.

Slične postupke novinara pronalazimo u nizu drugih tekstova. Na primer, putevi zaražavanja prvih obolelih u Valjevu bili su predmet izveštavanja mnogih medija. Portal Nova.rs obaveštava u naslovu svoje čitaoce: „Vladika i lekarka zarazili Valjevo“.⁴⁷ Identitet lekarka ostaje nepoznat javnosti, ali vladika je prepoznatljiv, a medij za svaki slučaj objavljuje i njegovu foto-

grafiju. Koristeći puno ime i prezime sveštenika, Večernje novosti objavljuju vest „Sveštenik iz Konjica nekoliko dana u samoizolaciji, bio u kontaktu sa direktorom „Slobode“ iz Čačka“.⁴⁸ U opsežnu potragu za kontaktima mediji kreću i povodom prvog zaražavanja u Novom Pazaru. Vest da se radi o pekaru, ali bez navođenja imena, objavljuju mnoge redakcije,⁴⁹ a Večernje novosti ponovo prednjače, objavljujući na naslovnoj strani sliku pekara na osnovu koje se lako može utvrditi identitet zaraženog (Slika 4). Kurir i Novosti bave se

Slika 4: Naslovna strana Večernjih novosti (6. april 2020)

detaljima zaražavanja⁵⁰, kombinujući zvanične i nezvanične informacije:

„Prema zvaničnim informacijama, zaraženi pekar boravio je u Sloveniji i Hrvatskoj, a u Srbiju je ušao 11. marta preko prelaza Batrovci. Pošto tada na snazi nisu bile mere samoizolacije, a na granici nije bilo sanitarnih inspektora, nije ni dobio tu meru. Slobodno se kretao po gradu sve do 29. marta, kada se javio novopazarskoj bolnici. Ne zna se koliko je vremena bolovao kod kuće i sa kim se sve sretao. Mnogi rođaci i prijatelji su ga posećivali, da ga pozdrave i da mu požele brz oporavak. Po naselju Lug i drugim delovima Novog Pazaru šetali su i drugi inficirani. Gradom kruži i verzija da su među zaraženima taksista i vlasnik parfimerije i da su i oni iz istog naselja, ali da nisu bili u vezi sa buregdžijom“.⁵¹

U ovom i sličnim slučajevima čini se da je postojao snažan pritisak lokalne zajednice da se utvrdi ko je virus doneo u njihovo mesto, ili drugim rečima: ko je kriv? Ne odolevajući pritisku, lokalni zvaničnici su često navodili osnovne informacije o prenosu virusa, a potom su ove informacije lokalni mediji kombinovali sa podaci-

ma koje su dobijali od sugrađana na terenu. U trećem koraku, mediji sa nacionalnim pokrivanjem su prenosili pisanje lokalnih medija, a potom i sami dopunjavali tekstove sumnjivim izvorima.

KOLIKO JAVNOST TREBA DA ZNA O JAVNIM LIČNOSTIMA?

Pravo javnih ličnosti na privatnost umanjeno je u odnosu na pravo ljudi koji nisu svojim ponašanjem pokazali da im je medijska pažnja potrebna. U ovom smislu treba razlikovati nekoliko kategorija javnih ličnosti. Prvi su nosioci javnih funkcija i donosioci odluka čiji život je pod lupom javnosti kako bi građani mogli da prate da li se odluke donose u njihovom interesu i kako bi bili adekvatno obavješteni kada vlast svoje privatne interese stavi iznad interesa građana. Drugu grupu čine javne ličnosti čije profesije i prihodi zavise od količine publiciteta - muzičari, glumci, pisci, sportisti i drugi. Za sve ostale grupe ulazimo u zonu sivog i može se problematizovati šta je tačno taj dovoljni samoinicijativni korak koji određenu osobu učini javnom, i šta je mera poznatosti koja se

u ovom slučaju može primeniti. Međutim, bez obzira na sive zone, i ličnosti koje su nadaleko poznate imaju pravo na određeni stepen zaštite svojih ličnih podataka, kao i na zaštitu dostojanstva.

Mediji su opsežno izveštavali o javnim ličnostima koje su bili pozitivne ili su obolele od korona virusa. Jednim delom informacije o tome poticale su od poslodavaca - na primer sportski klubovi informisali su javnost o zaraženim i obolelim sportistima. Drugim delom, informacije su stizale na inicijativu samih javnih ličnosti. Recimo, građani su mogli pomno da prate zdravstveno stanje Biljane Srbljanović i Đorđa Davida koji su nas informisali o toku bolesti, uslovima u bolnicama, odnosu sa zdravstvenim radnicama. Da su ovo shva-

tili kao deo svog javnog života jasno je iz izjave Đorđa Davida koji sa naslovnice stranice Informera od 31. marta poručuje „Mnogi poznati kriju da su zaraženi. Srećem ih u bolnici, molim ih da se oglase, moraju upozoriti ljude“. Pitanje u ovim slučajevima nije da li mediji mogu da izveštavaju već da li u određenim situacijama prelaze meru dobrog ukusa i profesionalnog standarda. Na primer, medijska pažnja posvećena Davidu dovela je do toga da kao „hepi-end“ uspešnog oporavka novinari zabeleže i njegov prvi susret sa detetom, pa Pinkove paparaco kamere iz daleka snimaju njegov susret sa maloletnom ćerkom i pri tome ne zamagljuju lice deteta.⁵²

Oboljevanje i smrt zaposlenih u Vladi Republike Srbije, takođe se nalazilo u medijima. Na redovnim dnevnim obraćanjima krizni štab se uzdržavao od toga da potvrđuje ove informacije, čak i onda kada su dobijali direktna novinarska pitanja. Sa druge strane, ministarstva su davala potvrde o identitetu zaraženih, ali i kontaktima koje su lica ostvarila. Ovakve izjave su uglavnom nastajale u želji da se saopšti da kapaciteti ministarstava nisu umanjeni i da bi se javnosti demonstriralo da vlada može da kontroliše širenje korona virusa u svojim redovima. U medijima je pak veća pažnja posvećena putevima širenja, često sa željom da se utvrdi krivica zaraženog. Tako recimo Kurir izveštava o „drami u Vladi Srbije“ i pripisuje krivicu zaraženom sekretaru: „DRAMA U VLADI SRBIJE: Sekretar dolazio zaražen na posao, u Nemanjinoj ima još obolelih?“⁵³

Slika 5: Naslovnice o zdravstvenom stanju i smrti sveštenih lica

Bez prava na privatnost ostajala su i sveštena lica čiji identitet su mediji po pravilu otkrivali, a tekstove su plasirali na naslovnim stranama (Slika 5). Ovakve vesti objavljivane su ponekad i bez potvrde. Recimo, Večernje novosti izveštavaju na naslovoj strani: „Razboleo se i episkop valjevski Milutin, sumnja se na koronu, hitno prebačen za Beograd“.⁵⁴ Posle smrti vladike Milutina, i posle niza tekstova u kojima se ulazi u nepotrebne i neproverene detalje o zaražavanju⁵⁵, Eparhija valjevska je reagovala na postupanje medija. U saopštenju se navodi:

„Eparhija valjevska sa žaljenjem konstatuje da su se pojavile neistinite i zlonamerne tvrdnje o uzroku pojave virusa korona u gradu Valjevu, koje na najsramniji način povezuju i samog Episkopa sa tom činjenicom. Naime, najpre je sa samog vrha gradske vlasti u Valjevu poslata netačna informacija o tome da je jedan od uzroka pojave virusa korona u Valjevu „skorašnja poseta jednog sveštenika iz Italije Eparhiji valjevskoj“. Ovu neistinitu vest odmah su mnogi, brže-bolje, bez provere raširili po celom medijskom prostoru Srbije. Kako to obično biva, svaka lažna vest dobija svoje

metastaze, tako da smo mogli čuti mnogo toga - od toga da je „početkom marta došla nekolicina sveštenika iz Italije“ do toga da je čitava jedna „delegacija iz Italije posetila Eparhiju valjevsku““.⁵⁶

Mediji su aktivno proširivali definicije javnih ličnosti tako da obuhvate i porodice, pa i prijatelje. Izveštavali su o Zdravku Ponošu, ali i o njegovoj supruzi⁵⁷, kao i o porodicama obolelih lekara, pevača, sportista i drugih. U dva navrata pisali su o porodici i ljudima iz okruženja predsednika Srbije. Prvo je to bio bliski prijatelj predsednika koga pojedini mediji identifikuju inicijalima, ali objavljuju fotografiju koja obesmišljava anonimizaciju.⁵⁸ Za list Informer ovo je centralna vest na naslovnoj stranici (Slika 6), a navedeno je puno ime i fotografija preminulog. Jasno je iz naslova i opreme teksta da je namera da se piše o Aleksandru Vučiću i njegovoj patnji, ali to je moglo da se uradi tako da identitet osobe ostane zaštićen. To što je neko nečiji najbolji prijatelj iz detinjstva jednostavno nije dovoljno za ostvarenje statusa javne ličnosti.

Slika 6: Naslovna strana Informera (3. april 2020)

Drugi slučaj izveštavanja odnosi se na Vučićevog starijeg sina. Informacija je potekla od samog predsednika, koji se oglašio sa svog zvaničnog Fejsbuk naloga. Informaciju su preneli bezmalo svi mediji, što je u redu prema „Smernicama za primenu Etičkog kodeksa novinara Srbije u onlajn okruženju“,⁵⁹ pošto za javne ličnosti, posebno za javne funkcionere, saglasnost za objavljivanje objave sa društvenim mreža nije obavezna. Vesti o predsednikovom sinu dalje su perpetuirane izjavama podrške koju su vlada i njeni ministri upućivali predsedniku i njegovom sinu, ali nisu

objavljivani detaljni podaci o njegovom zdravstvenom stanju. Kurir je ekskluzivno doneo njegove fotografije sa Sajma,⁶⁰ a ključna poruka teksta sadržana je u naslovu: „POGLEDAJTE DANILA VUČIĆA NA SAJMU: Sin predsednika bez ijedne povlastice, poštuje pravila kao i svi drugi.“ Za razliku od mnogih drugih primera kada su mediji nastojali da utvrde način zaražavanja i objavljivali neproverene informacije o drugim članovima porodice, takvo postupanje ne vidimo u tekstovima o Danilu Vučiću. Jedini potencijalni javni interes koji su mediji mogli da ustanove polazeći od informacije o bolesti sina, jeste da li je otac zaražen i kakve to reperkusije ima po obavljanje javnih poslova (uz poštovanje dostojanstva ličnosti i bez detaljisanja o pojedinostima zdravstvenog stanja). Svedoci smo bili postavljanju ovog pitanja u mnogim drugim zemljama u kojima su predsednici i premijeri, ili ljudi iz njihovog najbližeg okruženja, bili zaraženi korona virusom⁶¹. Do ove informacije pokušali su da dođu novinari Dojče Velea na konferenciji za novinar koju je predsednik održao u Nišu, ali na novinarsko pitanje nije odgovoreno⁶².

SA PRAVOM NA PRETPOSTAVKU NEVINOSTI, NESTAJE I PRAVO NA PRIVATNOST

Prethodne analize tretmana privatnosti u medijima pokazale su da se kršenje prava na pretpostavku nevinosti i prava na privatnost često javljaju zajedno.⁶³ Čini se kao da je medijska logika rukovođena idejom da ako se za nekog smatra, odnosno mediji ga takvim predstave pre pravnosnažne presude, da je izgrednik, lopov, mafijaš ili ubica, osoba gubi sva svoja prava. Tokom epidemije virusa korona izgrednici su bili oni koji se nisu pridržavali mera samoizolacije po povratku iz zemlje ili oni koji su izlazi tokom zabrane kretanja. Kada su te osobe još i javne ličnosti onda su dospevali na naslovne strane medije. Takvi su bili medijski izveštaji o fudbalerima Luki Joviću⁶⁴, Nikoli Ninkoviću⁶⁵ i Aleksandru Prijoviću.⁶⁶

U nekoliko navrata policija je objavila snimke privođenja građana koji su prekršili po-

licijski čas.⁶⁷ Recimo, bezmalo da nije bilo medija koji nije objavio vest o starici koja je „uhvaćena“.⁶⁸ Snimak i fotografije nastaju iz policijskog vozila te nema sumnje da su je mediji dobili od policijaca. Ali nijedan mediji ne navodi tačno na koji način. Treba pohvaliti i deo medija koji su snimak objavili, ali su zamutili lice građanke tako da ona ne bude jasno prepoznatljiva.⁶⁹

Potvrđujući medijsku logiku da „zlikovci“ nemaju pravo na privatnost, redakcije su ogromnu pažnju posvetile oboljevanju, a potom i smrt Dragoslava Kosmajca.⁷⁰ Radi se licu koje je svojim ponašanjem dalo povoda za interes i interesovanje javnosti o njihovom privatnom životu. Međutim, postavlja se pitanje da li taj legitimni interes javnosti obuhvata i zdravstvene podatke koje su prenosili mediji, vrlo često plasirajući informacije na naslovnim stranama.

PREUZETO SA DRUŠTVENIH MREŽA

Mnoge javne ličnosti u svetu i kod nas objavljivale su, najčešće na svojim nalogima na društvenim mrežama, zdravstvene informacije o sebi ili članovima svoje porodice. Mediji su ove objave oberučkeli preuzimali. Međutim, u „Smernicama za primenu Kodeksa novinara Srbije u onlajn okruženju“⁷¹ navodi se da ako osobe nisu javne ličnosti, novinari moraju da pribave prethodnu saglasnost za objavljivanje informacija, fotografija ili video snimaka. Nekoliko slučajeva ovakvog preuzimanja je bilo, a nijedan mediji eksplicitno ne navodi da li je saglasnost pribavljena ili nije.

Na primer, TV Happy na svom veb portalu objavljuje tekst koji je zapravo u

celosti preuzeta ispovest osobe koja je preležala koronu i o celokupnom toku lečenja napisala objavu na Fejsbuku.⁷² Dnevni list Kurir preuzima video poruku sa Fejsbuka koju je postavilo lice koje je pozitivno na korona virus. U poruci on skreće pažnju poznanicima i kontaktima da bi trebalo da se testiraju.⁷³ Ova poruku, kako to Kurir interpretira u naslovu, redakcija doživljava kao upućenu svima: „IMAM KORONU! AKO SMO BILI U KONTAKTU DELITE! Zaraženi Beograđanin objavio snimak na FB i uputio PORUKU svima“. To, međutim, nije slučaj i bilo bi dobro saznati da li je Kurir dobio saglasnost za objavljivanje vesti.

Deo medija je objave na društvenim mrežama koristio kako bi stigao do informacije, a potom su tragom objava kontaktirali ljude i izveštavali o njihovom zdravstvenom stanju. Recimo, portal Telegraf sa javne grupe „Dijabetes revolucija“ preuzima priču o osamnaestogodišnjakinji iz Kikinde koja je je preležala virus.⁷⁴ Ili, iz intervjua sa Aleksandrom Konovalovim, višestrukim svetskim šampionom u kikboks, za dnevni list Blic, saznajemo da je on informaciju da je pozitivan na korona virus objavio na Instagram profilu.⁷⁵ Ova praksa medija nije nužno neetička, ali postavlja se pitanje u kojoj meri su građani svesni da svojim objavama mogu dati povod novinarima da ih kontaktiraju. A to se dešavalo, što zajedno sa primerima „sačekuša“ ispred bolnica pokazuje da su mediji aktivno tragali za ličnim pričama zaraženih i obolelih građana.

ZAKLJUČNE NAPOMENE: ŠTA SE TOKOM PANDEMIJE PROMENILO U MEDIJSKOM TRETMANU PRIVATNOSTI

Širenje virusa korona i stroge mere koje su države morale da uvode kako bi sačuvala javno zdravlje otvorila su temu prava na privatnost i zaštitu podataka o ličnosti u sasvim novom ključu. Izrazita briga društva za zdravlje i želja vlada širom sveta da zaustave širenje korona virusa doprineli su tome da u vaganju između kolektivnih interesa i individualnih prava, kolektivni interes dobije na težini. Međutim, opasnosti od stigmatizacije i zloupotebe ličnih podataka stavile su po koji gram na ovaj individualni pravni aspekt. Kada se ova vaga odslika u medijskom ogledalu Srbije možemo zaključiti da su nešto više nego inače mediji poštovali pravo na zaštitu ličnih podataka zaraženih, obolelih i preminulih. Mogući razlozi tome mogu se pronaći u povećanom stepenu kontrole informacija koje

potiču od zvaničnih izvora. Prethodne analize ukazivale su na to da informacije „cure“ iz policije, tužilaštava, pa i iz zdravstvenih institucija.⁷⁶ Tokom trajanja pandemije korona virusa ovakve prakse bile su mnogo ređe, a anonimnih sagovornika iz bolnica bezmalo da nije bilo. Zaključak⁷⁷ vlade o informisanju tokom epidemije, kojim se centralizuje javno informisanje a kao dezinformacije se razumeju informacije svih neovlašćenih lica, povučen je posle javnog pritiska. Ali on je poslao poruku svim državnim organima da prate postupanje i diskurs centralnog kriznog štaba. Moguća svest o posledicama „curenja informacija“ po građane čiji su podaci razotkriveni, zajedno sa porukom vladinog zaključka, očito je „začepila“ prethodne rupe.

Međutim, povećan interes javnosti ponudio je medijima priliku da profitiraju na temi korone. Da vesti sa ljudskim likom prodaju novine i donose klikove pokazalo se i sada. To dobro vidimo po naslovnim stranama kao prodajnim izlozima u kojima su se pojavljivale fotografije poznatih ličnosti pozitivnih na virus, imena preminulih građana i slike njihovih porodica. Nisu mediji odelili ni detaljisanju o „nultom pacijentu“, ni potrazi za putevima širenja zaraze, nudeći pojedince kao moguće „krivce“.

Pojava i širenje pandemije korona virusa donela je i neke nove prakse. Zdravstvo je postalo centralni predmet pažnje. Međutim, umesto da se okrenu temi opremljenosti zdravstva ili organizaciji rada u zdravstvenim ustanovama - na šta vlast očito nije blagonaklono gledala - mediji su se okrenuli ljudima zaposlenim u zdravstvu i izveštavali o toku njihove bolesti ili smrti. U tome su neretko kršili medijsko zakonodavstvo i etička pravila profesije, urušavali dostojanstvo lekara i nanosili nepotrebnu bol njihovim porodicama.

Polarizaciju i politizaciju medijskog prostora možemo da uočimo i u načinu na koji su mediji izveštavali tokom pandemije. Možda najbolje u izveštavanju o zaražavanju predsednikovog starijeg sina, koje je otvorilo pitanje da li javnost ima prava da zna da li je predsednik testiran i koji je rezultat testa. Ne odgovor već samo pitanje zavisilo je od karaktera medija i njegovog odnosa sa/prema aktuelnoj vlasti. Ali mimo ove

teme, važno je zapaziti i da je propitativne zaštite podataka o ličnosti zavisilo od ovog odnosa, te su se teme praćenja geolokacija mobilnih uređaja ili SMS-a kriznog štaba problematizovale samo u medijima koji imaju kritički otklon prema vlasti.

U kriznim situacijama mnogo više nego u periodima redovnog rada medija, neproverene informacije mogu naneti štetu pojedincima. U ovakvim krizama, senzacionalističko izveštavanje je posebno problematično jer može uneti konfuziju u inače kompleksnu situaciju. Otuda svako ogrešenje novinara o etiku profesije - a povodom nekih su reagovalе porodice, prijatelji ili organizacije - ima nešto veću težinu.

- 1 Zaključak (“Sl. glasnik RS”, br. 48/2020). <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/zakljucak/2020/48/1/reg>
 - 2 Zakon o zaštiti podataka o ličnosti (“Sl. glasnik RS”, br. 87/2018)
 - 3 Zakon o javnom informisanju i medijima (“Sl. glasnik RS”, br. 83/2014, 58/2015 i 12/2016 - autentično tumačenje)
 - 4 Pravilnik o zaštiti ljudskih prava u oblasti pružanja medijskih usluga (“Službeni glasnik RS”, br. 83/14)
 - 5 REM, Saopštenje za medije od 19. marta 2020. <http://www.rem.rs/sr/arhiva/vesti/2020/03/saopstenje-za-medije>
 - 6 Kodeks novinara Srbije. <http://www.savetzastampu.rs/cirilica/kodeks-novinarasrbije>
 - 7 Mišljenović, Uroš i Kleut, Jelena (2016). *Zaštita privatnosti i pretpostavke nevinosti u medijima*. Beograd: Partneri za demokratske promene Srbija. <http://www.partners-serbia.org/zastita-privatnosti-i-pretpostavke-nevinosti-u-medijima/>
 - 8 Monitoring poštovanja Kodeksa novinara Srbije <http://www.savetzastampu.rs/latinica/monitoring-postovanja-kodeksa-novinarasrbije>
 - 9 WHO, A guide to preventing and addressing social stigma associated with COVID-19, World Health Organisation. https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/covid19-stigma-guide.pdf?sfvrsn=22618of4_2
 - 10 Poverenik upozorava medije da ne objavljuju podatke o ličnosti obolelih od korona virusa. <https://bit.ly/2XEBTwf>
 - 11 <https://www.novosti.rs/vesti/naslovnareportaze/aktuelno.293.html:855266-Sest-dana-se-borila-imala-secer-249-i-iz-bitke-protiv-virusa-izasila-kao-pobednica-Hrabra-Marta-se-iscupala-iz-kandzikorone> <https://www.espreso.rs/vesti/drustvo/532215/hrabra-marta-iz-kikinde-izvukla-se-iz-kandzi-korone-6-dana-se-borila-imala-secer-249-i-uspela-je-da-pobedi>
- Toskić, Ana i Mišljenović, Uroš (2017). *Transparentnost, privatnost, i pretpostav-*

- 12 <https://www.blic.rs/vesti/drustvo/i-lekari-se-dive-kako-sam-se-oporavio-najstariji-srbin-koji-je-pobedio-virus-otpusten/dv9k2ky>
- 13 <https://informer.rs/vesti/drustvo/507289/dosli-lekari-skafanderima-odneli-dete-nebojsa-verica-nikada-nece-zaboraviti-ovo-prolece-zbog-najveceg-straha-najvece-srece>
- 14 <https://informer.rs/vesti/drustvo/507289/dosli-lekari-skafanderima-odneli-dete-nebojsa-verica-nikada-nece-zaboraviti-ovo-prolece-zbog-najveceg-straha-najvece-srece>
- 15 <https://www.novosti.rs/vesti/naslovna/reporetaze/aktuelno.293.html:855266-Sest-dana-seborila-imala-secer-249-i-iz-bitke-protiv-virusa-izasla-kao-pobednica-Hrabra-Marta-se-iscupala-iz-kandzi-korone>
- 16 <https://informer.rs/vesti/srbija/503078/prva-zrtva-korone-medju-medicinskim-radnicima-preminula-doktorka-nisu>
<https://www.novosti.rs/vesti/naslovna/drustvo/aktuelno.290.html:855088-Imala-jedan-od-najtezih-slucajeva-korone-Doktorka-Biljana-preminula-nakon-sto-je-zarazio-pacijent>
- 17 <https://www.republika.rs/vesti/drustvo/195503/prijatelji-oprastaju-preminule-doktorke-nis-tuguje-biljom>
- 18 <https://www.telegraf.rs/vesti/srbija/3169836-lekarka-iz-prokuplja-preminula-od-korona-virusa-ona-je-cetvrta-i-najmladja-zrtva-u-srbiji>
- 19 <https://www.telegraf.rs/vesti/srbija/3172591-preminuo-lekar-57-u-cupriji-kolege-pozivaju-na-minut-cutanja-i-aplauz-sumnjaju-na-koronu>
<https://www.rts.rs/page/stories/sr/%D0%9A%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D0%B8%D1%80%D1%83%D1%81/story/3134/koronavirus-u-srbiji/3922551/hirurg-miodrag-lazic-preminuo-nis.html>
<http://rs.n1info.com/Vesti/a588914/Preminuo-cuveni-srpski-hirurg-Miodrag-Lazic.html>
- 20 <https://www.telegraf.rs/vesti/srbija/3172591-preminuo-lekar-57-u-cupriji-kolege-pozivaju-na-minut-cutanja-i-aplauz-sumnjaju-na-koronu>
- 21 <http://rs.n1info.com/Vesti/a584144/Lekar-iz-Opste-bolnice-u-Cupriji-preminuo-od-korona-virusa.html>
- 22 <https://pink.rs/koronavirus/197926/preziveotesku-operaciju-srca-a-korona-ga-unistila-lekara-iz-cuprije-smrtonosnim-virusom-zarazio-ga-starbajter>
- 23 Na osnovu posete nastao je i tekst, u kojem se ne navode sporni elementi snimka, ali postoji slika jednog obolelog sa maskom: [https://pink.rs/vesti/198890/novinarka-pinkagoca-uzelac-danas-je-usla-u-infektivnu-kliniku--ovde-se-lece-najtezi-pacijenti-oboileli-od-koronavirusa-\(foto\)](https://pink.rs/vesti/198890/novinarka-pinkagoca-uzelac-danas-je-usla-u-infektivnu-kliniku--ovde-se-lece-najtezi-pacijenti-oboileli-od-koronavirusa-(foto))
- 24 <https://insajder.net/sr/sajt/vazno/17761/>
- 25 <https://bit.ly/3bljR6t>
- 26 REM, Saopštenje za medije od 19. marta 2020. <http://www.rem.rs/sr/arhiva/vesti/2020/03/saopstenje-za-medije>
- 27 <https://www.danas.rs/drustvo/crta-rem-nepokrece-postupak-protiv-tv-pink-za-reportazu-iz-infektivne-klinike/>
- 28 <https://nova.rs/drustvo/nasa-reporterka-ispred-infektivne-neizvesnost-ubija/>
- 29 <https://www.telegraf.rs/vesti/srbija/3179931-ovako-izgleda-otpustanje-pacijenata-iz-nis-nakon-negativnih-testova-mogu-kucama-da-docekaju-vaskrs>
- 30 <https://informer.rs/vesti/drustvo/506453/hit-video-umesto-strajka-zurka-sajmu-mogucnost-38-pacijenata-bude-pusteno-kuci-nakon-drugog-testa-veliki-razlog-slavlje>
<https://www.telegraf.rs/vesti/beograd/3174788-pojavio-se-novi-snimak-bauljanja-sa-sajma-uz-alkohol-i-folk-lumpuju-i-pevaju-ae-tu-majicu-skini>

- <https://www.telegraf.rs/vesti/beograd/3174464-pacijenti-na-sajmu-pravili-zurku-u-pidzamama-procurio-snimak-slavlja-zarazenih-korona-virusom>
- <https://www.kurir.rs/vesti/drustvo/3441503/zurka-u-bolnici-na-sajmu-uz-narodnjacki-hit-pacijenti-u-dobrom-raspolozenju-pogledajte-kako-slave-video>
- <https://www.blic.rs/slobodno-vreme/otkriveno-ko-je-veseljak-sa-sajma-imam-koronu-ali-imam-i-duha/59exdh6>
- 31 Smernice za primenu Kodeksa novinara Srbije u onlajn okruženju. <http://www.savetzastampu.rs/doc/smernice-za-primenu-kodeksa-novinar-a-srbije-u-onlajn-okruzenju.pdf>
- 32 videti Vodič za zaštitu podataka o ličnosti za vreme pandemije. <https://pandemija.mojipodaci.rs/#fnref31>
- 33 <https://bit.ly/2ynogY6>
- 34 <https://www.021.rs/story/Info/Vojvodina/244598/Poverenik-Opstina-Sid-prekr-sila-zakon-kad-je-obelodanila-licne-podatke-obo-bole-od-virusa-korona.html>
- 35 <https://www.021.rs/story/Novi-Sad/Vesti/239555/Mirovic-Stab-u-Sidu-usao-u-preterano-detaljisanje-o-zarazenoj-med-icinskoj-sestri-sa-instituta-u-Kamenici.html>
- 36 <https://www.sremskenovine.co.rs/2020/04/potvrden-prvi-slucaj-korone-u-sidu/>
- 37 <https://www.telegraf.rs/vesti/srbija/3174826-vlasti-u-sidu-objavile-detajljne-podatke-o-zarazenoj-koronom-jedni-ih-zbog-toga-hvale-drugi-besne>
- 38 <https://www.dnevnik.rs/drustvo/krizni-stab-sms-porukama-upozorava-molimo-ostanite-kod-kuce-31-03-2020>
- <https://pink.rs/koronavirus/197657/%27%27situacija-je-dramaticna%27%27-krizni-stab-sms-porukama-upozorava-molimo-vas-da-ostanete-kod-kuce>
- 39 <https://www.telegraf.rs/vesti/srbija/3172560-dr-darija-kisic-tepavcevic-odgovorila-zasto-nam-je-krizni-stab-slaocirkularni-sms-kao-upozorenje>
- <https://nova.rs/drustvo/covid-stab-plasi-gradane-italijanskim-scenarijom-prekoms/>
- 40 <https://www.021.rs/story/Info/Srbija/238773/Advokat-Telefon-je-licna-stvar-Krizni-stab-slanjem-SMS-izazvao-paniku.html>
- 41 <https://mondo.rs/Magazin/Zdravlje/a1307843/Aleksandar-Vucic-zove-pacijente-telefonom-nulti-pacijent-iz-KCV-pice-na-Palicu.html>
- 42 <https://www.danas.rs/drustvo/otkud-predsedniku-brojevi-telefona-pacijenata/>
- 43 <https://www.danas.rs/drustvo/nejasno-po-kom-zakonu-drzava-prati-telefone-gradjana/>
- 44 <https://www.blic.rs/vesti/drustvo/porodicna-drama-u-cacku-sin-doneo-virus-sa-zurke-na-kojoj-su-se-mnogi-zarazili-otac/76oteng>
- 45 <https://www.kurir.rs/vesti/drustvo/3441767/sin-s-proslave-punoletstva-doneo-virus-u-porodicu-otac-umro-majka-u-bolnici-a-on-ga-na-nogama-prelezao>
- <https://www.novosti.rs/vesti/naslovna/drustvo/aktuelno.290.html:857638-Cacain-prva-zrtva-korone-Sin-sa-proslave-punoletstva-doneo-virus-u-porodicu-otac-preminuo-majka-se-bori-za-zivot-FOTO>

- 46 <http://www.uns.org.rs/desk/Pisma/96883/pismo-uns-u-sestre-preminulog-od-koronavirusa.html>
- 47 <https://nova.rs/drustvo/vladika-i-lekarka-zarazili-valjevo/>
- 48 <https://www.novosti.rs/vesti/srbija.73.html:854199-Svestenik-iz-Konjica-nekoliko-dana-u-samoizolaciji-bio-u-kontaktu-sa-direktorom-Slobode-iz-Cacka>
- 49 <https://www.blic.rs/vesti/drustvo/lokalni-pekar-prosirio-zarazu-novi-pazar-je-novo-zariste-korone-sve-je-krenulo-od/hjnzov>
- 50 <https://www.kurir.rs/vesti/srbija/3441763/kurir-u-novom-velikom-zaristu-koronavirusa-pekar-zarazio-pazar-i-unuka-od-osam-godina-ima-koronu>
- 51 <https://www.novosti.rs/vesti/naslovna/drustvo/aktuelno.290.html:857516-Novi-Pazar-je-NOVO-ZARISTE-epidemije-u-Srbiji-Pekar-posejao-opaki-virus-po-gradu-strahuje-se-da-ima-mnogo-zarazenih>
- 52 <https://www.pink.rs/paparazzo/204626/cim-je-prelezao-koronu-krenuo-u-akciju-djordju-davidu-istekla-samoizolacija-pa-odmah-uhvacen-sa-njom-stavio-masku-rukavice-i-bacio-joj-se-u-zagrlja>
- 53 <https://www.kurir.rs/vesti/politika/3434801/drama-u-vladi-srbije-sekretar-dolazio-zarazen-na-posao-u-nemanjinoj-ima-jos-obolelih>
- 54 <https://www.novosti.rs/vesti/naslovna/drustvo/aktuelno.290.html:854421-Razboleo-se-i-episkop-valjevski-Milutin-sumnja-se-na-koronu-hitno-prebacen-za-Beograd>
- 55 <https://www.alo.rs/vesti/drustvo/korona-virus-pandemija-u-svetu-preminuli-od-korone-covid-19-vanredno-stanje-u-srbiji/300064/vest>
- 56 <https://www.alo.rs/vesti/drustvo/preminuo-vladika-milutin-koronna-virus-covid-19-italija-valjevska-eparhija/300094/vest>
- 57 <https://www.republika.rs/vesti/srbija/196345/ponos-pozitivan-koronu-leci-infektivnoj-klinici-beogradu>
- <http://www.politika.rs/scc/clanak/451153/Zdravko-Ponos-i-njegova-supruga-oboileli-od-koronavirusa>
- 58 <https://www.kurir.rs/vesti/politika/3439779/vucicev-najbolji-drug-iz-detinjstva-umro-od-korone-preminuo-vlada-s-kojim-je-odrastao-u-novobeogradskim-blokovima>
- 59 Smernice za primenu Kodeksa novinara Srbije u onlajn okruženju. <http://www.savetzastampu.rs/doc/smernice-za-primenu-kodeksa-novinara-srbije-u-onlajn-okruzenju.pdf>
- 60 <https://www.kurir.rs/vesti/drustvo/3449477/pogledajte-danila-vucica-na-sajmu-sin-predsednika-vucica-bez-ijedne-povlastice-postuje-pravila-kao-i-svi-drugi-foto>
- 61 <https://www.nbcnews.com/politics/white-house/military-official-working-white-house-tests-positive-coronavirus-n1202061>
- <https://www.euronews.com/2020/05/01/russian-prime-minister-tests-positive-for-virus-as-infections-there-break-100-000-barrier>
- <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/i-plenkovic-se-testirao-na-koronavirus-zbog-kašlja-a-s-obzirom-na-odgovornu-duznost-koju-obnasa-obavio-je-testiranje-nalaz-je-negativan/10103788/>
- 62 <https://www.dw.com/sr/ko-brine-o-%C4%8Dijem-zdravlju/a-53093003>
- 63 Mišljenović, Uroš i Kleut, Jelena (2016). *Zaštita privatnosti i pretpostavke nevinosti u medijima*. Beograd: Partneri za demokratske promene Srbija. <http://www.partners-serbia.org/zastita-privatnosti-i-pretpostavke-nevinosti-u-medijima/>
- Toskić, Ana i Mišljenović, Uroš (2017). *Transparentnost, privatnost, i pretpostavka nevi-*

- nosti. Beograd: Partneri za demokratske promene Srbija. <http://www.partners-serbia.org/transparentnost-privatnost-i-pretpostavka-nevinosti/>
- 64 <https://sport.blic.rs/fudbal/evropski-fudbal/korona-virus-srbija-najnovije-vesti-krivicna-prijava-luka-jovic/q9d9cqt>
- 65 <https://sport.blic.rs/fudbal/evropski-fudbal/korona-virus-srbija-najnovije-vesti-italija-nikola-ninkovic-srbija/ldrg1>
- 66 <https://sport.blic.rs/fudbal/evropski-fudbal/uhapsen-aleksandar-prijovic-radisa-trajkovic-djani/qmbmc7w>
- 67 <https://www.blic.rs/vesti/hronika/hapse-nje-zbog-kršenja-samoizolacije-muskara-iz-negotina-dosao-iz-beca-pa-izasio/gxqh662>
- 68 <https://www.republika.rs/vesti/drustvo/196414/urnebesni-video-bez-zezanja-ovaj-snimak-otkida-baka-prekrasila-policijski-cas-kad-policijci-pitali-zbog-cega-imala-samo-jedan-odgovor>
<https://www.alo.rs/vesti/drustvo/gospoda-olivera-setala-ulicom-iako-je-strogo-zabranjeno-pitali-je-zasto-to-radi-njen-odgovor-je-sokirao-sve/300017/vest>
- 69 <https://www.novosti.rs/vesti/naslovna/drustvo/aktuelno.290.html:856147-Policajci-zaustavili-baku-u-centru-Beograda-i-pitali-je-gde-ide-imala-je-zanimljiv-odgovor-VIDEO>
- 70 <https://www.kurir.rs/vesti/drustvo/3437537/kontroverzni-biznismen-zarazen-koronom-dragoslav-kosmajac-smesten-na-infektivnu-kliniku>
<https://www.alo.rs/vesti/drustvo/kontroverzni-biznismen-medu-pacijentima-u-infektivnoj-klinici/300002/vest>
- 71 Smernice za primenu Kodeksa novinara Srbije u onlajn okruženju. <http://www.savetzastampu.rs/doc/smernice-za-primenu-kodeksa-novinara-srbije-u-onlajn-okruzenju.pdf>
- 72 <https://happytv.rs/vesti/dru%C5%A1tvo/222025/dejan-je-jedva-pre%C5%BEiveo-korona-virus-ovo-je-njegovo-iskustvo-u-bolnici>
- 73 <https://www.kurir.rs/vesti/beograd/3432671/imam-koronu-ako-smo-bili-u-kontaktu-delite-zarazeni-beogradjanin-objavio-snimak-na-fb-i-uputio-poruku-svima>
- 74 <https://www.telegraf.rs/zivot-i-stil/zdravlje/3170197-marta-18-iz-kikinde-pobedila-koronu-za-samo-8-dana-i-to-lakse-od-sezonskog-gripa-prethodnih-godina>
- 75 <https://www.blic.rs/vesti/drustvo/iako-sam-mlad-i-u-formi-virus-me-je-slomio-ispovest-boksera-koji-je-oboleo-od-korone/n97v8sf>
- 76 Toskić, Ana i Mišljenović, Uroš (2017). *Transparentnost, privatnost, i pretpostavka nevinosti*. Beograd: Partneri za demokratske promene Srbija. <http://www.partners-serbia.org/transparentnost-privatnost-i-pretpostavka-nevinosti/>
- 77 Zaključak (“Sl. glasnik RS”, br. 48/2020). <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/zakljucak/2020/48/1/reg>